

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ

НАСТАВНО НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата Татјане С. Карабеговић

Одлуком Наставно-научног већа Факултета бр. 01-231/2-5.1 од 05.02.2018. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Татјане С. Карабеговић под насловом:

РЕПРЕЗЕНТАЦИЈА МОДЕРНЕ АРХИТЕКТУРЕ БЕОГРАДА НА ФИЛМУ
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ПРОДУКЦИЈЕ ОД 1945. ДО 1968. ГОДИНЕ

Након прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са кандидатом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Школске 2005/2006. године кандидат је уписао докторске академске студије архитектуре научног карактера (основна област истраживања: архитектура и урбанизам, а ужа научна област истраживања: студије архитектуре).

На основу члана 98. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен Факултета”, бр. 80/08, 84/10), а у вези са чланом 28. Правилника о докторским студијама (“Сл. билтен АФ”, бр. 81//08) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 05.05.2011. године, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 15.05.2011. године, донело одлуку број 01-730/2-6.8. којом је образована Комисија за оцену испуњености услова кандидата Татјане С. Карабеговић, дипл. инж. арх. и теме докторске дисертације, под насловом **“Репрезентација модерне архитектуре Београда на филму југословенске продукције од 1945. до 1968. године”**, у следећем саставу:

- др Александар Игњатовић, ментор
доцент Архитектонског факултета Универзитета у Београду

- др Драгана Васиљевић Томић
ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Зоран Никезић
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Невена Даковић
редовни професор Факултета драмских уметности Универзитета уметности у Београду
- др Олга Манојловић Пинтар
научни сарадник Института за новију историју Србије

На основу члана 30. Закона о високом образовању (“Сл. Гласник РС”, бр 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08 и 44/10), а у вези са чланом 100. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр. 80/08, 84/10), члановима 31-34. Правилника о докторским студијама Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр. 81/08) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 18.10.2011. године, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној 28.11.2011. године, донело одлуку број 01-2285/2-3.5. да се Татјани С. Карабеговић, дипл. инж. арх., одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом „**Репрезентација модерне архитектуре Београда на филму југословенске продукције од 1945. до 1968. године**” и да се за ментора именује проф. др Александар Игњатовић.

Кандидату је на основу лекарских уверења због дуге болести одобрен статус мировања у школској 2011/2012., 2012/2013., 2013/2014., 2014/2015., 2015/2016. и 2016/2017. години одлукама декана Архитектонског факултета у Београду.

Докторску дисертацију завршену децембра 2017. године, уз сагласност ментора, кандидат предаје на Веће докторских студија 29.01.2018. године.

На основу члана 101. и члана 102. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр.116/17 - пречишћен текст), члана 37. Правилника о докторским академским студијама (“Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 29. 01. 2018. године, Наставно - научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 05. 02. 2018. године, донело одлуку број 01-231/2-5.1 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Татјане С. Карабеговић, дипл. инж. арх., под насловом „**Репрезентација модерне архитектуре Београда на филму југословенске продукције од 1945. до 1968. године**”, у саставу:

- др Александар Игњатовић, ментор и члан Комисије
ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Владимир Мако, члан комисије
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Невена Даковић, члан комисије
редовни професор Факултета драмских уметности Универзитета уметности у Београду

- др Олга Манојловић Пинтар, члан комисије
виши научни сарадник Института за новију историју Србије
- др Дијана Метлић, члан комисије
доцент Академије уметности Универзитета у Новом Саду

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада научној области *Архитектура и урбанизам* и ужој научној области *Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа*, за које је Факултет матичан.

Ментор предметне дисертације је др Александар Игњатовић, ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

Списак радова који квалификују професора др Александра Игњатовића за ментора докторске дисертације:

1. Aleksandar Ignjatović, "Images of the Nation Forseen: Ivan Meštrović's Vidovdan Temple and Primordial Yugoslavism", *Slavic Review* vol. 73, no. 4 (Winter 2014), pp. 828-858; ISSN: 0037-6779
2. Aleksandar Ignjatović, "Byzantium Evolutionized: Architectural History and National Identity in Turn-of-the-Century Serbia", in Diana Mishkova, Balázs Trencsényi and Marja Jalava (eds.), *"Regimes of Historicity" in Southeastern and Northern Europe: Discourses of Identity and Temporality, 1890-1945* (London and New York: Palgrave-Macmillan, 2014), 254-274; ISBN-10: 1137362464; ISBN-13: 978-1137362469
3. Aleksandar Ignjatović, "Byzantium's Apt Inheritors: Serbian Historiography, Nation-Building and Imperial Imagination, 1882-1941", *Slavonic and Eastern European Review*, vol. 94, no. 1 (January 2016), pp. 57-92.; ISBN: 00376795
4. Aleksandar Ignjatović, "Competing Byzantinisms: The Architectural Imaginations of the Balkan Nations at the Paris World Exhibition in 1900", Miklós Székely (ed.), *Ephemeral Architecture in Central-Eastern Europe in the 19th and 20th Centuries* (Paris: L'Harmattan, 2015), pp. 107-122.; ISBN 978-2-34307232-6
5. Aleksandar Ignjatović, "From Constructed Memory to Imagined National Tradition: Tomb of the Unknown Yugoslav Hero (1934-1938)", *Slavonic and East European Review*, vol. 88, no. 4 (October 2010), 624-651; ISBN: 00376795

1.3. Биографски подаци о кандидаткињи

Татјана Карабеговић рођена је 13.03.1976. године у Лесковцу, где је завршила основну школу и гимназију. За изузетан успех током основног и средњег школовања добитник је Вукове дипломе.

Године 2003. завршила је основне студије и дипломирала на Архитектонском факултету Универзитета у Београду, са просечном оценом током студија 8.52 и оценом 10 на дипломском раду „Музеј филма“ код ментора Спасоја Крунића, редовног професора, и тиме стекла звање дипломираног инжењера архитектуре.

У октобру 2004. године уписује Магистарске студије на Архитектонском факултету Универзитета у Београду - курс Историја и развој теорија архитектуре. У октобру 2005. уписује Докторске студије на Архитектонском факултету Универзитета у

Београду - усмерење: Студије научног карактера; основна област истраживања: Архитектура; ужа област истраживања: Студије архитектуре; додирне области истраживања: Историја и теорија уметности, Студије културе. Докторске студије завршава са просечном оценом студирања 10.00.

Од 1998. године Татјана С. Карабеговић је, као демонстратор на предметима Синтезни пројекат 1 и 2, учествовала у настави на Архитектонском факултету Универзитета у Београду (студио професора Спасоја Крунића). Од 2006. до 2012. године била је запослена на месту асистента на Департману за архитектуру Архитектонског факултета Универзитета у Београду, где је учествовала у сегментима наставе на Основним студијама на предметима: О архитектури (М1.1.), Простор и облик (М2.1.), Елементи пројектовања (М2.4.), Студио пројекат 1 – Архитектура (М8.), Типологија објеката 2 (М10.2.); на Дипломским мастер студијама на предметима: Студио Архитектура (М6.А.6.1.), Изборни предмет 1 (М8.1), Изборни предмет 2 (М8.2.) Изборни предмет 3 (М8.3.), Радионица 1 (М7.1.), Радионица 2 (М7.2) Радионица 3 (М7.3.), Семинар (М6.2.), Мастер пројекат (М9.1, М9.2.), и на предметима Синтезни пројекат 3 и Пројектовање 5, по наставном програму пре увођења болоњског процеса.

Татјана С. Карабеговић излагала је научне радове на међународним конференцијама са којих има објављене научне чланке и објављени чланак у домаћој публикацији. Коаутор је књига Vasiljević Tomić, Dragana, Tatjana Karabegović, Mariela Svetić. *Dostupnost za sve: prostor bez prepreka / Access to All: space without boundaries*. Beograd: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu, British Council, 2010.; Васиљевић Томић, Драгана, Татјана Карабеговић, Дарко Петровић, Бобан Јовановић, ур. *Каталог радова: ПРОЈЕКАТ*. Београд: Интерно издање Архитектонског факултета за академске сврхе, 2005, и текстова објављених у књигама и каталозима радова: Карабеговић, Татјана. „Филмски пејзаж Ташмајдана: архитектонски и/или филмски текст“, у: Васиљевић Томић, Драгана, ур. *Архитектонске интервенције и трансформације – Булевар Краља Александра 001-100* (Београд: Архитектонски факултет Универзитета у Београду, Министарство просвете Републике Србије, 2012), 15-18.; Karabegović, Tatjana. "Urban Portrait/Atlas of Belgrade (2008) / Media Space", у: Стратимировић, Татјана, ур. *Wohnlich*, XI Међународна изложба архитектуре, Венеција 2008/Павиљон Републике Србије, каталог радова. Београд: Министарство културе Републике Србије, 2008, непагинирано.

Поред научног рада, кандидат се бави и стручним радом у области архитектонског пројектовања. Коаутор је и сарадник неколико изведених архитектонско-урбанистичких пројеката и пројеката ентеријера у Србији, као и коаутор неколико домаћих и међународних архитектонско-урбанистичких и конкурса на тему индустријског дизајна. Коаутор је концепцијских поставки више изложби. Аутор је аспектног истраживања *Media Space*, које је, као сегмент истраживања *Атлас Београда/Урбани портрет Београда*, било изложено у: *Wohnlich*, XI Међународна изложба архитектуре, Венецијански бијенале / Павиљон Републике Србије, септембар 2008.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Докторска дисертација изложена је на 585 нумерисаних страница.

У делу који претходи нумерисаном делу рада дати су: насловне стране на српском и енглеском језику, резиме на српском и енглеском језику, садржај, списак скраћеница и списак илустрација.

Основни текст дисертације изложен је на 423 странице. Иза основног текста следи списак коришћене литературе и извори, прилози (графички материјал који подразумева 2 илустрације, 191 илустрацију архитектонских објеката и урбанистичких целина и 716 фотограма из предметних филмографских јединица), биографија кандидаткиње, сагласност продуцентске куће *Avala Film Way* (носиоца ауторских права на емитовање и јавно приказивање видео материјала који су били у власништву некадашње продуцентске куће *Авала филм*) на употребу материјала и изјаве.

Докторска дисертација подељена је у шест целина: Увод, Репрезентација модерне архитектуре Београда на филму: теоријска разматрања, Вредности југословенске културе и идеологија, Модерна архитектура и модернизација: митологизација прогреса, Модерна архитектура и искуство модерности: митологизација свакодневице и Закључак.

Поменути делови дисертације подељени су у подцелине, а докторска дисертација је прегледно систематизована према следећем садржају:

УВОД

Предмет истраживања. Генерални мотиви и теоријске оријентације.	
Тематски оквир и значај истраживања	1
Осврт на досадашња научна истраживања модерне архитектуре Београда	14
Систем научних хипотеза	21
Теоријске поставке истраживања	24
Осврт на историјске изворе и методолошка поставка истраживања	31

1. РЕПРЕЗЕНТАЦИЈА МОДЕРНЕ АРХИТЕКТУРЕ БЕОГРАДА НА ФИЛМУ: ТЕОРИЈСКА РАЗМАТРАЊА

1.1. Репрезентација: производња културних значења и конструкција знања	36
1.2. Филм: конструкција културних идентитета/политичко-економски контекст	45
1.3. Репрезентација модерне архитектуре Београда на филму југословенске продукције: полазне премисе	51

2. ВРЕДНОСТИ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КУЛТУРЕ И ИДЕОЛОГИЈА

2.1. GROUND ZERO : митологизација аутентичног прогреса	54
2.1.1. Симптомални приступ идеологији	56
2.1.2. V конгрес КПЈ: доктрина аутентичне револуције	65
2.1.3. Трасирање југословенског пута	75
2.1.3.1. Ослобађање марксизма-лењинизма: конструкција разлике	77
2.1.3.2. Ослобађање привредних и друштвено-политичких организација	81
2.1.3.3. Ослобађање институција културе	86
2.1.3.4. Ослобађање слободе	92
2.2. Идеологија хуманизоване еволуције ка комунизму	104

2.2.1. Епилог доктрине	108
2.2.1.1. VII Конгрес СКЈ	108
2.2.1.2. Од радничких савета ка заједници произвођача	111
2.2.1.3. Од културне политике ка политици културе и праву на културу	116
2.2.2. Затварање Лењиновог јаза: хуманизација простора транзиције	118
2.3. Модерна архитектура Југославије (Београда)	122
2.3.1. Узрок: нова архитектура Југославије vs. нова југословенска архитектура	123
2.3.1.1. Узрок 1: реконструкција, обнова, План и "наша млада архитектура"	123
2.3.1.2. Узрок 2: социјалистички реализам?	130
2.3.2. Ефекат	151
2.3.2.1. Ефекат 1: Прво саветовање студената архитектуре ФНРЈ	152
2.3.2.2. Ефекат 2: <i>Стваралачке компоненте архитектуре ФНРЈ</i>	159
2.3.2.3. Ефекат 3: ослобађање слободе 1950. (Прво саветовање архитеката и урбаниста ФНРЈ)	167
2.3.3. <i>Can an Effect Precede its Cause?</i>	170
2.4. Филм југословенске продукције	174
2.4.1. Узрок: филмска индустрија у Југославији vs. југословенска филмска индустрија	175
2.4.2. Ефекат: ослобађање слободе 1950. (Конгрес Савеза филмских радника Југославије, <i>Проблеми наше филмске уметности и задаци Савеза филмских радника</i> и ослобађање институција филма)	185
2.4.3. <i>Can an Effect Precede its Cause?</i>	191
3. МОДЕРНА АРХИТЕКТУРА И МОДЕРНИЗАЦИЈА: МИТОЛОГИЗАЦИЈА ПРОГРЕСА	
3.1. Модерна архитектура Београда и "најбржи темпо развоја"	
<i>Београд 1960</i> (1960), Оливера Гајић	217
4. МОДЕРНА АРХИТЕКТУРА И ИСКУСТВО МОДЕРНОСТИ: МИТОЛОГИЗАЦИЈА СВАКОДНЕВИЦЕ	
4.1. Репрезентација становања	
4.1.1. Репрезентација употребне вредности стана	
4.1.1.1. Употребна вредност стана: <i>egzistence optimum</i>	244
4.1.1.2. Искуство досезања <i>egzistence optimum</i> -а: прилагођавање стамбеном простору <i>Заједнички стан</i> (1960), Маријан Вајда	250
4.1.1.3. Још једно могуће читање	259
4.1.2. Репрезентација "Права на стан"	
4.1.2.1. "Право на стан": реална опција стамбене изградње	263
4.1.2.2. Искуство финансирања стамбене изградње: чекање на стан и апропријација јавних простора града <i>Суботом увече</i> (1957) (<i>На кошави</i>), Владимир Погачић	271
4.1.2.3. Још једно могуће читање	277
4.1.3. Репрезентација нове културе становања	
4.1.3.1. Нова култура становања: <i>Породица и домаћинство</i>	281
4.1.3.2. "Растеређење жене од послова у домаћинству": "извођење" родне улоге "жене" <i>Мушкарци</i> (1962), Мило Ђукановић	287
4.1.3.2.1. "Солитер" на Звездари: аутентична стамбена вишеспратница	294
4.1.3.2.2. Југословенски <i>Wohnkultur</i> : вишеспратница = проширена породица	297
4.1.3.3. Још једно могуће читање	302

4.2. Репрезентација рада и слободног времена	
4.2.1. Модерна архитектура и физичка/урбана култура	
<i>Суботом увече</i> (1957) (Доктор), Владимир Погачић	306
4.2.1.1. Стадион "Ташмајдан": функционализам и порицање Политике	306
4.2.1.2. Функционализам и потрага за јединством субјекта	313
4.2.2. Модерна архитектура и комерцијализам	
<i>Љубав и мода</i> (1960), Љубомир Радичевић	323
4.2.2.1. Пословна зграда "Хемпро": интернационални стил и одсуство самоуправљања	324
4.2.2.2. Аеродром "Београд": слика неместа	329
4.2.2.3. Трг Маркса и Енгелса и Палата СИВ-а: вожња центром Београда и лет над Београдом	332
4.2.2.4. Још једно могуће читање	341
4.2.3. Модерна архитектура и миграције и номадизам	
<i>Доћи и остати</i> (1965), Бранко Бауер	346
4.2.3.1. Фабрика: зонирање индустрије и рад и еманципација	347
4.2.3.2. Архитектура Београда: сегмент хаптичког/оптичког пејзажа	360
4.2.3.3. Још једно могуће читање	370
4.2.4. Модерна архитектура и трговина, култура и аутономна уметност	
<i>Пустни снови</i> (1968), Софија Јовановић	375
4.2.4.1. Пословна зграда са робном кућом "Бетекс" и Дом омладине: интернационални стил и "социјалистички садржај"	376
4.2.4.2. Зграда Скупштине општине Нови Београд: "јапански брутализам" и интернационализација административног простора	379
4.2.4.3. Музеј савремене уметности: високи модернизам за "малог човека"	381
4.2.4.4. Још једно могуће читање	391
4.2.5. Модерна архитектура и рад	
<i>Бог је умро узалуд</i> (1969), Радовоје Лола Ђукић	394
4.2.5.1. Фабрика vs. бивша Привилегована аграрна банка, Нови Београд, Торањ на Авали и класе самоуправног социјализма	395
4.2.5.2. Фабрика и бивша Привилегована аграрна банка, Нови Београд, Торањ на Авали и способности појединца	405
4.2.5.3. Још једно могуће читање	413
ЗАКЉУЧАК	416
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	424
ПРИЛОЗИ	447
БИОГРАФИЈА	587

Сагласност на употребу видео материјала

Изјава о ауторству

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Изјава о коришћењу

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Увод у рад представља основне информације и објашњење истраживања. Поред предмета истраживања, генералних мотива, теоријских оријентација и тематског оквира и значаја истраживања у уводу су приказани и осврт на досадашња научна

истраживања модерне архитектуре Београда, систем научних хипотеза, теоријске поставке и осврт на историјске изворе и методолошка поставка истраживања.

Први део односи се на приказ теоријског разматрања репрезентације модерне архитектуре Београда на филму и то на приказ тумачења појма репрезентације од структуралистичког модела језика и семиотичког приступа конструкционизму до дискурзивног становишта и теорија студија културе. Уз предочавање бројних и међусобно различитих могућности за проучавања филма следствених својеврсним позиционирањима филма у мрежу мулти и трансдисциплинарних домена, дат је приказ одређења студија филма, којим је филм позициониран унутар културалне праксе, тј. производње хибридног карактера филма као културалног и уметничког текста унутар друштвених пракси. Посебна пажња посвећена је теоријском сагледавању филма у сегментима који су функционални и неопходни за анализе спроведене у раду, као места (контекста) где се знање о сложенијем друштвеном идентитету и моћ, због специфичног културног и друштвеног контекста у посматраном периоду у Југославији, производе на особен начин, те специфичном теоријском хибриду и особеној методологији за тумачења филма као културног „објекта“. На крају овог дела рада предочене су и полазне премисе истраживања, следствене теоријским поставкама.

Други део обухвата истраживање вредности југословенске културе и идеологије у предметном периоду. У том циљу, предочена су кључна места доктрине самоуправног социјализма којима је од 1948. до 1953. године трасирана аутентична идеолошка платформа спровођења масовне утопије по источном моделу. Истражене су идеје дебијократизације, демократизације и децентрализације и њихова имплементација у најшири спектар сфера друштвеног и политичког живота, или државних идеолошких апарата унутар којих је у каснијим годинама репродукован аутентичан југословенски пут хуманизоване еволуције ка комунизму. Осим увида у интервенције у науку марксизма-лењинизма, у привредне и друштвено-политичке организације и институције културе и уметности, у овом делу рада посебно је предочен утицај истих идеја у сферу архитектуре и кинематографије. Уједно, дат је приказ промене архитектонске теорије и праксе у Југославији оличене кроз залагање против догматског приступа пројектовању, за критику, увођење теза и дискусија о архитектури по мери човека и за хуманизацију окружења, као саставних елемената југославизације архитектонског модернизма. Такође, предочена је и промена у домену филмске продукције у Југославији и њен отклон у односу на кинематографију СССР-а. Посебна пажња посвећена је расветљавању етатистичких механизма производње који су се у домену кинематографије, упркос прокламованим либерализацијама, задржали до почетка 1969. године.

Трећи део обухвата истраживање репрезентације модерне архитектуре Београда у односу на самоуправни социјализам као аутентичну модернизацијску творевину. Урађено је истраживање које даје увид у производњу слике о Југославији као заједници која спроводи аутентичан процес модернизације путем бројних приказа од планова за изградњу Београда до њихових спроведених верзија виђеним кроз објектив филмске камере. Предочено је истраживање улоге модерне архитектуре Београда у вези са репрезентацијом темпа развоја у Југославији, и потврдом да се друштвено актуелни модернизацијски задаци заиста реализују. Уједно, указано је на то како се стварала представа о аутентично југословенској модернизацији и путу у комунизам, како кроз дисконтинуитет у односу на предратне токове модернизације, тако и кроз самосвестан отклон од утопијске пројекције будућности. Посебно је показано да је модерна архитектура Београда била од значаја за стабилизацију пожељног система вредности, јер се њоме, као завршеним, реализованим модернизацијским задатаком, указало на то да

су пожељне контуре југословенства већ ту, и важније, да се до њих стиже аутентично југословенским путем.

Четврти део се односи на анализу репрезентације модерне архитектуре Београда у односу на идеју „социјалистичке демократије“ те, с обзиром на идеолошки мотивисану потребу репрезентације ширег сета вредности Југославије чију аутентичност засновану на аутентичном и исправном тумачењу марксизма-лењинизма, за разлику од ишчитавања у Совјетском Савезу, доказује грађанин социјалистичке демократије. Спроведено је истраживање које даје увид у акт конструкције искуства модерности појединца и производњу слике о Југославији која живи аутентичну модерност кроз свакодневицу грађанина социјалистичке демократије, и то кроз приказе његовог искуства становања, рада и слободног времена, односно кроз приказе најширег спектра садржаја који се могу сврстати у три групе: бирократизација друштва, еманципација и стварање нових друштвених идентитета, и друштвене промене. Предочене су улоге модерне архитектуре Београда у вези са репрезентацијом позиције појединца у процесима друштвеног развоја у Југославији и потврде процеса конструисања ширих и актуелних друштвених идентитета. Уједно, показано је да је модерна архитектура Београда са скупом значења која су већ уређена интерпретативним традицијама модерне архитектуре у најширем смислу, репрезентована као друштвени феномен и то у елементима: законодавства у области становања; нових друштвених идентитета и друштвених промена, заступајући знање о аутентичном искуству појединца у спровођењу пута ка комунистичкој будућности. Уједно, овај део рада је показао да је модерна архитектура Београда имала изузетног значаја у стабилизацији пожељног система вредности, да је репрезентована као друштвени феномен или као просторни оквир за приказ процеса реализације ширих друштвено актуелних модернизацијских задатака, стварања, функционисања и промена друштвених идентитета, могла да укаже да се друштвени процеси одвијају на аутентичан начин и кључно, да су се пожељне контуре самоуправног социјалистичког идентитета и у ширим друштвеним категоријама дотакле.

Закључак садржи коначно сумирање прикупљених резултата истраживања, проверу валидности почетних хипотеза и постављених циљева рада, као и дате могућности правца даљих истраживања.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Истраживање кандидата Татјане С. Карабеговић представља оригиналну научну студију о репрезентацији модерне архитектуре Београда на филму југословенске продукције од 1945. до 1968. године. Значај предложеног истраживања огледа се у научној интерпретацији и објашњењима репрезентације модерне архитектуре Београда у југословенској кинематографији која до сада није била ближе сагледана и истражена, будући да је студија проблема рађена са интердисциплинарно-културолошког становишта, примарним посматрањем односа архитектуре и идеологије, и секундарно, посматрањем односа архитектуре, филма и идеологије у конкретном временском оквиру.

Рад кандидата представља значајан прилог проучавању историје модерне архитектуре Београда јер, пре свега, приказује активну везу универзалних значења модерне архитектуре Београда са великим темама идеолошког контекста преиспитујући односе модерне архитектуре са сложеним друштвеним идентитетима. Уједно,

истраживање приказује улогу универзалних значења модерне архитектуре Београда у творби сложенијих друштвених идентитета кроз окулар визуелних уметности, и конкретно кроз филм, чији се одабир, с обзиром на друштвену позицију кинематографије у послератној Југославији, може сматрати адекватним.

У референтном оквиру рад одликује савременост у приступу теми, теоријским поставкама и анализи јер модерну архитектуру не посматра једино из и унутар затвореног система сопствене праксе и дисциплине, кроз естетику, теорију архитектуре, путем формалних, функционалних, морфолошких, естетских и техничких увида, или свођењем контекста на одраз друштвеног, културног, неретко и економског или тек политизованог, утицаја на архитектуру, већ је, уз ослонац на постструктуралистички и шире адекватне постмодерне приступе, сагледава као извор производње друштвеног знања о сложенијем друштвеном идентитету, а у вези са друштвеним праксама и питањима моћи.

Оригиналност докторске дисертације Татјане С. Карабеговић огледа се, пре свега, у јасном указивању на модерну архитектуру Београда као на језичку структуру визуелног језика која, посредством моћи, продуктивном мрежом која прожима друштво, заступа одређени систем вредности и формира и дефинише знање и његову динамичку структуру. Уједно, оригиналност се читује и у томе што је репрезентација модерне архитектуре у југословенској кинематографији сагледана као део легитимних говора идеологије у функцији репрезентација идеолошких конструката, и у односу у коме идеологија и корелативни сложени друштвени идентитет по правилу функционишу као политички мотивисано знање. Оригиналност се огледа у примењеном интерпретативном моделу којим су, кроз однос између субјекта (феноменологија модерне архитектуре одређена њеним интерпретативним традицијама), знања (артикулисано идеологијом) и контекста (друштвено-политичко-економско-културно-филмско окружење), репрезентације модерне архитектуре у југословенској кинематографији сагледане кроз парадигматске перспективе, тј. кроз моделе стабилизације система варијабли знања о самоуправном социјализму у одређеном и пре свега филмском контексту, за шта су, између осталог, коришћене филмографске јединице, до сада непознате као грађа о архитектури. Поред тога, оригиналност дисертације представља и проширење и продубљивање разумевања и научне интерпретације модерне архитектуре као друштвеног феномена или као просторног окружења за нове друштвене феномене.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидат је у оквиру докторске дисертације користио обимну литературу, бројне релевантне примарне и секундарне изворе, и прецизно одабране и релевантне филмографске јединице југословенске филмске продукције.

Кандидат је рад поставио у интердисциплинарно-културолошку перспективу студије репрезентације модерне архитектуре у југословенској кинематографији, што је, тумачењем појма културе као аспекта друштвеног живота у којем се остварује процес производње значења, захтевало особени методолошки поступак у коме се анализа одвија паралелно са синтезом и поделу коришћених извора у истраживању према основним културолошким функцијама. Релевантни извори сврстани су у групе извора, у коју спадају архитектонска и филмска дела, и писане изворе у које спада: а. грађа која се односи на бројне стручне и популарне текстове у периодици и грађа која се односи на везе између архитектуре и југословенског идентитета или на везе између кинематографије и југословенског идентитета; б. документи који се тичу идеологије

изградње социјализма у које спадају друштвено-политичке одлуке, легислативне, административне забелешке, програмски и пројектни извори. в. извори која се непосредно односе на културну политику, према ширем тумачењу појма културе: 1. грађу која се непосредно односи на културну политику архитектуре која обухвата програмске изворе, пропагандне текстове, релевантне историографске, културолошке, социолошке, техничке текстове и литературу; 2. грађу која се непосредно односи на општу културну политику изградње социјализма која обухвата комплекс релевантне политичке, историографске, социолошке, културолошке, уметничке литературе; 3. грађу која се непосредно односи на културну политику југословенске филмске продукције, која је истраживањем превасходно позиционирана унутар модела културне политике у Југославији, и обухвата програмске изворе, пропагандне текстове, политичке, историографске, културолошке, социолошке текстове и литературу.

У прву групу извора спада корпус грађе који обухвата пројектну документацију, архитектонске техничке елаборате и фотографије објеката, јавних градских простора и урбанистичких целина Београда, који су приказани на филму, а у претежном делу се или чувају у Историјском архиву града Београда, или се пак, у виду сегмената идејних или главних архитектонских пројеката или фотографија, налазе у периодици, бројним програмским, идеолошким, теоријским или критичким текстовима. У овој групи налазе се и извори који обухватају корпус филмографске грађе, филмску документацију која је у највећем обиму у власништву продукцијске куће *Avala Film Way*, која има права над њиховим емитовањем и јавним приказивањем или је похрањена у Архиву Југословенске Кинотеке у Београду. Друга група писаних извора обухвата библиографске јединице и корпус грађе која се налази у периодици, књигама, библиографским изворима, и укључује бројне стручне и популарне текстове, односно програмске, идеолошке, теоријске, критичке текстове архитеката, уметника, политичара, филмских критичара, историчара, новинара, каталоге архитектонских и уметничких изложби. Овој групи припадају документи и објављена грађа о политичкој историји социјалистичке Југославије, публиковани релевантни текстови о идеологији, настанку и развоју мисли о изградњи социјализма и самоуправног социјалистичког идентитета. У исту групу уврштене су и библиографске јединице, које, са циљем непосредне потврде идеологије изградње социјализма у Југославији и новог југословенског идентитета, третирају идеологију изградње социјализма, али и одређени број студија хуманистичких наука (социологија, психологија, историја културе).

Избор библиографских и филмографских јединица указује на то да је кандидат упознат са кључним материјалима, теоријским расправама и знаковитим примерима и да на одговарајући начин користи изворе за аргументацију својих ставова у области коју истражује.

Као најзначајнији примарни извори коришћени у истраживању издвајају се:
(наведено према азбучном реду)

архитектура (чланци из зборника текстова и периодичних публикација):

- Baylon, Mate. "Mi ne počinjemo rad iznova – mi nastavljamo sa radom", *Tehnika* (Beograd), br. 1 (1946), 5.
- Krajgher, Mira. "Nekoliko misli o liniji naše arhitekture", *Arhitektura* (Zagreb), br. 13-17 (1948), 126-129.
- Maksimović, Branko. "Ka diskusiji o aktuelnim problemima naše arhitekture", *Arhitektura* (Zagreb), br. 8-10 (1948), 73-75.
- Martinović, Uroš. "Arhitektura: autori i ostvarenja", u: Bratislav Stojanović, Uroš Martinović, *Beograd 1945-1975: urbanizam arhitektura* (Beograd: Tehnička knjiga, 1978), 105-247.

- Martinović, Uroš. "O nekim pitanjima borbe za kvalitet studija", *Tehnika* (Beograd), br. 3-4 (1950), 100-106.
- Macura, Milorad. "Архитект и пројектовање", *Реферати за I саветовање архитеката и урбаниста Југославије* (Beograd: Naučna knjiga, 1950), 187-196.
- Mohorovičić, Andrija. "Теоретска анализа архитектонског обликовања", *Архитектура* (Zagreb), br. 1-2 (1947), 6-8.
- "Napomene redakcije uz članak prof. B. Maksimovića 'Ka diskusiji o aktuelnim problemima naše arhitekture'", *Архитектура* (Zagreb), br. 8-10 (1948), 76-80.
- "O jednoj strani borbe za novu, socijalističku kulturu i umjetnost. Riječ Radovana Zogovića u diskusiji na Petom kongresu KPJ", *Архитектура* (Zagreb), br. 11-12 (1948), 54-57.
- "Rezolucija povodom klevetničke kampanje koja se vodi protiv naše zemlje, naših naroda, KPJ i njenog rukovodstva", *Архитектура* (Zagreb), br. 13-17 (1948), 115.
- Stojanović, Bratislav. "Urbanizam", u: Stojanović, Bratislav, Uroš Martinović, *Beograd 1945-1975: urbanizam arhitektura* (Beograd: Tehnička knjiga, 1978), 9-103.
- Šegvić, Neven. "Stvaralačke komponente arhitekture FNRJ", *Urbanizam-arhitektura* (Zagreb), br. 5-6 (1950), 5-40.

архитектура (књиге, зборници текстова, каталози):

- Митровић, Михајло. *Новија архитектура Београда*. Београд: Југославија, 1975.

филм (чланци из зборника текстова и периодичних публикација):

- Boglić, Mira. "Geografija u kinematografiji", *Filmska kultura* (Zagreb), br. 61 (1968), 17-24.
- Vučo, Aleksandar. "Naša mlada filmska proizvodnja", *Film* (Beograd), br. 1 (1946), 1-5.
- Kosanović, Dejan. „Razvoj filmske proizvodnje u Jugoslaviji“, u: Kosanović, Dejan, ur. *Leksikon jugoslovenskog filma*, (Beograd: BIGZ i Jugoslavija film, 1985).
- Kuzmanović-Janković, Milica. „Filmska produkcija i država: uloga RZK Srbije (1971-1990)“, *Kultura* (Beograd), br. 98 (1998), 65-80.
- Munitić, Ranko. "Savremena tema – najveće iskušenje jugoslavenskog igranog filma", *Filmska kultura* (Zagreb), br. 100 (1975), 4-35.
- Raspor, Vicko. "Problemi naše filmske umjetnosti i zadaci filmskih radnika Jugoslavije", *Filmska kultura* (Beograd), br. 1, (1950), 1-14.
- "Rezolucija protiv klevetničke kampanje protiv FNRJ", *Film* (Beograd), br. 1,2 (1949), 1-2.
- Stojanović, Dušan, et. al. "Dvadeseta godina jugoslavenskog filma", *Filmska kultura* (Zagreb), br. 46,47 (1965), 61-124.
- Čagić, M. "Film treba da pomogne izgradnji zemlje", *Film* (Beograd), br. 1 (1946), 46-48.

филм (књиге, зборници текстова, каталози):

- Volk, Petar. *Istorija jugoslovenskog filma*. Beograd: Institut za film i Partizanska knjiga, 1986.
- Plić, Momčilo, ur. *Filmografija jugoslovenskog filma 1945-1965*. Beograd: Institut za film, 1970.
- Kosanović, Dejan, ur. *Jugoslovenska kinematografija u brojkama*. Beograd: Institut za film, (bez datuma).

филмографија

(наведено према редоследу појављивања у раду):

- *Београд 1960* (1960), Авала филм, р. Оливера Гајић
- *Први мај 1947. године* (1947), Звезда филм, р. Војислав Нановић
- *Заједнички стан* (1960), Авала филм, р. Маријан Вајда

- *Суботом увече* (1957), Авала филм, р. Владимир Погачић
- *Мушкарци* (1962), Ловћен филм, р. Мило Ђукановић
- *Љубав и мода* (1960), Авала филм, р. Љубомир Радичевић
- *Доћи и остати* (1965), Јадран филм и Авала филм, р. Бранко Бауер
- *Пусту снови* (1968), Филмска радна заједница, р. Софија Јовановић
- *Бог је умро узалуд* (1969), Авала филм, р. Радовоје Лола Ђукић

Југославија, политичка историја (чланци из зборника текстова и периодичних публикација):

- Броз, Јосип Тито. "Политички извјештај", у: *V конгрес Комунистичке партије Југославије. Извештаји. Реферати* (Београд: Култура, 1948).
- "Govor druga Edvarda Kardelja na svečanom zasjedanju slovenske Akademije znanosti i umjetnosti", *Arhitektura* (Zagreb), br. 25-27 (1949), 3-4.
- Ђилас, Милован. "Извјештај о агитационо пропагандном раду", у: *V конгрес Комунистичке партије Југославије. Извештаји. Реферати* (Београд: Култура, 1948), 242-294.
- Едвард Кардељ, "Комунистичка партија Југославије у борби за нову Југославију, за народну власт и социјализам", у: *V конгрес Комунистичке партије Југославије. Извештаји. Реферати* (Београд: Култура, 1948), 295-400.
- Пијаде, Моша. "О пројекту програма Комунистичке партије Југославије", у: *V конгрес Комунистичке партије Југославије. Извештаји. Реферати* (Београд: Култура, 1948), 489-534.
- „Program Saveza komunista Jugoslavije usvojen na VII Kongresu SKJ“, у: *Sedmi kongres Saveza komunista Jugoslavije: Ljubljana 22-26. aprila 1958.* (Београд: Kultura, 1958), 926-1106.
- Ранковић, Александар. "Извештај о организационом раду", у: *V конгрес Комунистичке партије Југославије, Извештаји. Реферати* (Београд: Култура, 1948), 161-240.
- "Rezolucija VI kongresa KPJ o zadacima i ulozi Saveza komunista Jugoslavije", *VI kongres Komunističke partije Jugoslavije (Saveza komunista Jugoslavije). Stenografske beleške* (Београд: Kultura, 1952), 422-428.

Југославија, политичка историја (књиге, зборници текстова, каталози):

- Petranović, Branko, Momčilo Zečević, eds. *Jugoslavija 1918-1988: tematska zbirka dokumenata.* Београд: Izdavačка радна организација "Rad", 1988.
- *V конгрес Комунистичке партије Југославије. Извештаји. Реферати.* Београд: Култура, 1948.
- *VI kongres Komunističke partije Jugoslavije (Saveza komunista Jugoslavije). Stenografske beleške.* Београд: Kultura, 1952.
- *VII kongres Saveza omladine Jugoslavije.* Београд: Komunist, 1963.

Југославија, историја (чланци из зборника текстова и периодичних публикација):

- Krleža, Miroslav. "Govor na Kongresu književnika u Ljubljani", *Republika* (Zagreb), br. 10-11 (1952), 205-243.

Југославија, легислатива (чланци из зборника текстова и периодичних публикација):

- "Закон о Петогодишњем плану развитка народне привреде ФНРЈ у годинама 1947-1951", *Борба*, 1. мај 1947, 13-19.
- „Уставни закон о основама друштвеног и политичког уређења Федеративне Народне Републике Југославије и савезним органима власти (1953)“, *Službeni list FNRJ*, br. 3 (1953).

Југославија, легислатива (књиге, зборници текстова, каталози):

- *Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*. Београд: Službeni list SFRJ, 1963.
- *Устав Федеративне Народне Републике Југославије*. Београд: Службени лист, 1946.

Као најзначајнији секундарни извори коришћени у истраживању издвајају се:
(наведено према азбучном реду)

архитектура (чланци из зборника текстова и периодичних публикација):

- Ignjatović, Aleksandar. "Tranzicija i reforme: arhitektura u Srbiji 1952-1980", u: Šuvaković, Miško, ed. *Istorija umetnosti u Srbiji XX vek. Realizmi i modernizmi oko Hladnog rata* (Београд: Orion Art, Katedra za muzikologiju Fakulteta muzičke umetnosti, 2012), 689-710.

архитектура (књиге, зборници текстова, каталози):

- Благојевић, Љиљана. „Стратегије модернизма у планирању и пројектовању урбане структуре и архитектуре Новог Београда: период концептуалне фазе од 1922. до 1962. године“. Докторска дисертација, Архитектонски факултет Универзитета у Београду, 2004.
- Живанчевић, Јелена. „Социјалистички реализам у архитектонској и урбанистичкој теорији и пракси Југославије“. Докторска дисертација одбрањена на Архитектонском факултету Универзитета у Београду, 2012.
- Игњатовић, Александар. „Југословенски идентитет у архитектури између 1904. и 1941. године“. Докторска дисертација Архитектонски факултет Универзитета у Београду, 2005.
- Kulić, Vladimir. "Land of the In-Between: Modern Architecture And The State In Socialist Yugoslavia, 1945-65". PhD Dissertation, Austin: The University of Texas, 2009. (Преузето са: <https://repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/11635>).
- Mako, Vladimir, Marta Vukotic Lazar, Mirjana Roter Blagojevic, eds. *Architecture and Ideology*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2014.
- Панић, Вања. „Начела модерне у архитектури јавних објеката у Београд, период 1918-1941“. Докторска дисертација, Архитектонски факултет Универзитета у Београду, 2013.

филм (чланци из зборника текстова и периодичних публикација):

- Daković, Nevena. "Cityscape and Cinema", in: Švob Đokić, Nada, ed. *The Creative City: Crossing Visions and New Realities in the Region* (Zagreb: Institute for International Relations, 2007), 173-184.
- Daković, Nevena. "Od teorija do studija filma u prostoru evroamerikane", Šuvaković, Miško, et. al. *Pojmovnik teorije umetnosti*, (Београд: Orion art, 2011), 37-42.
- Metlić, Dijana. "Dragoljub Aleksić u tornju večnosti", *Zbornik seminara za studije moderne umetnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu* (Београд), br. 9 (2013), 19-28.
- Rimkute, Agne. "Negotiating Self-management While Producing Films Yugoslav New Wave and Neoplanta Film Studio in 1966-1972". Master Thesis, Budapest: Central European University, 2014.

филм (књиге, зборници текстова, каталози):

- Goulding, Daniel J. *Jugoslavensko filmsko iskustvo, 1945.– 2001.: oslobođeni film*. Zagreb: V.B.Z., 2004.
- Daković, Nevena. *Balkan kao /filmski/ žanr: slika, tekst, naracija*. Београд: FDU, 2008.

Југославија (чланци из зборника текстова и периодичних публикација):

- Petranović, Branko. "Idejni prelom i sloboda stvaralaštva", u: Petranović, Branko, *Istorija Jugoslavije, knjiga III - Socijalistička Jugoslavija 1955-1988* (Београд: Nolit, 1981), 316-331.

- Petranović, Branko. "Radnički saveti", u: Petranović, Branko, *Istorija Jugoslavije, knjiga III - Socijalistička Jugoslavija 1955-1988* (Beograd: Nolit, 1981), 288-315.
- Petranović, Branko. "Reforma federacije u znaku političkih kriza", u: Petranović, Branko, *Istorija Jugoslavije, knjiga III - Socijalistička Jugoslavija 1955-1988* (Beograd: Nolit, 1981), 380-417.

Југославија (књиге, зборници текстова, каталози):

- Bošković, Dušan. *Estetika u okruženju: sporovi o marksističkoj estetici i književnoj kritici u srpsko-hrvatskoj periodici od 1944. do 1972. godine*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju "Filip Višnjić", 2003.
- Burg, Steven L. *Conflict and Cohesion in Socialist Yugoslavia*. Princeton: Princeton University Press, 1983.
- Vahtel, Endru Baruh. *Stvaranje nacije, razaranje nacije: književnost i kulturna politika u Jugoslaviji*. Beograd: Stubovi kulture, 2001.
- Зундхаусен, Холм. *Историја Србије од 19. до 21. века*. Beograd: Clio, 2009.
- Jugoslavija 1945-1985: statistički prikaz*. Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1986.
- Kuljić, Todor, Olivera Milosavljević, Olga Manojlović-Pintar. *Balkanski rašomon: istorijsko i literarno vidjenje raspada SFRJ*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2002.
- Lempi, Džon R. *Jugoslavija kao istorija: bila dvaput jedna zemlja*. Beograd: Dan Graf, 2004.
- Павловић, Стеван К. *Србија историја иза имена*. Beograd: Clio, 2004.
- Petranović, Branko. *Izgradnja socijalizma u Jugoslaviji 1945-1963*. Beograd: Centar za ideološko-političko obrazovanje, 1963.
- Petranović, Branko. *Istorija Jugoslavije, knjiga III – Socijalistička Jugoslavija 1955-1988*. Beograd: Nolit, 1981.
- Petranović, Branko. *Istorija Jugoslavije 1918-1978*. Beograd: Nolit, 1980.
- Petranović, Branko, Čedomir Štrbac. *Istorija socijalističke Jugoslavije*. Beograd: Radnička štampa, 1977.
- Rusinow, Dennison. *The Yugoslav Experiment 1948 - 1974*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, for the Royal Institute of International Affairs, London, 1977.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Рад је теоријски и методолошки постављен на конструкционистичку позицију уз јасно дефинисање оквира истраживања кроз хронолошки аспект и применом историографског метода. Кандидат је дао јасан оквир отворене теоријске платформе ослоњене на постмодернистичке теоријске правце, тј. на лингвистички оријентисане теорије, и истовремено, на интерпретативне теоријске и методолошке стратегије, обједињене у теоријски и научно конзистентну интерпретативну мрежу структуралистичких и постструктуралистичких теоријских приступа, и то неомарксизма, структурализма и семиологије, иконографске анализе, херменеутике, деконструктивистичких и дискурзивних интерпретација и коначно студија културе као теоријског хибрида.

Поменуто разврставање извора према културолошким функцијама спроведено је путем аналитичко-синтетичког процеса, где је сваки извор постављан у мрежу ширих друштвено-историјских оквира, како би се, унутар контекста сваког од њих, и унутар контекста њиховог међусобног укрштања, у наредном кораку истраживања, разумели и интерпретирали идентитет/идентитети, који укрштањем и настају. Процес критичке анализе грађе одвијао се примарном критичком анализом филмографских јединица, где се филмски извор подвргао увиду у продукцијске одреднице и културне позиције

продукцијске куће, а потом, поступак се усмеравао ка испитивању филмских садржаја, где се филмска слика, кроз својеврсни поступак, разлагала на три слоја: просторни, урбани и наратив ликова на филму, којим су испитивани архитектонски објекти, фрагменти улица и град и теме носиоца улога и статиста, односно *шта* филмска слика приказује. Применом ове методологије избегнута је опасност од некохереног и неконзистентног приступа репрезентацији архитектуре на филму, с обзиром на потенцијал филма да конструише различита значења. Такође, овиме је омогућена научна синтеза што је био један од циљева истраживања. Прецизно изоловани сегменти понаособ су посматрани у односу на контекст, редоследом којим се најпре утврђују позиције унутар архитектонског дискурса – реч је о позицији аутора архитектонских објеката, и/или урбанистичких и/или протагониста тема унутар архитектонског дискурса, унутар истог система друштвених структура, и репрезентација знања о југословенству (научни радници, политичари, архитекти и уметници, критичари и историчари, а потом и познати или анонимни публицисти, чији су текстови објављивани у пропагандне сврхе итд.).

Критичка анализа писаних извора спровођена је по истом, кључу културолошких функција, и укључивала је и компаративну анализу извора, да би се потом приступило и компаративној анализи репрезентација архитектуре у односу на различите идеолошке позиције југословенства, и, кључно, кроз идеолошки фокус одређених различитости, контрадикторности, цензура и неслагања репрезентација југословенства кроз исте архитектонске текстове/дела, које су се јављале код више различитих извора. Приступило се и компаративној анализи истоветности репрезентација југословенства архитектуром у различитим дискурсима и компаративној анализи репрезентација модерне архитектуре Београда. По завршеку критичке анализе извора према културолошкој функцији, следила је *интерпретација* извора, како би се омогућило изношење система хипотеза и њихово доказивање.

Приликом проучавања историјских извора, провере постављених хипотеза и доказивања, коришћени су *компаративни метод*, који је примењен приликом критичке анализе конструисања југословенског идентитета у свој плуралности његовог испољавања у датом историјском тренутку. Реч је о методу којим се конструисање југословенског идентитета кроз модерну архитектуру Београда која је приказана у југословенској кинематографији могло упоређивати са конструисањем истог идентитета кроз друге културне праксе. Такође, примењиван је и *метод посматрања* који се примењивао се приликом прикупљања информација из историјских извора и увида у доступну грађу. На основу поменутог модела класификације, посматрање се спроводило кроз више параметара и критеријума. Метод *анализе садржаја* примењиван је код истраживања библиографске и филмографске грађе, идентификација одређених значењских категорија у оквиру текстова, компарација делова текстова и текстова између себе. Будући да су претходна истраживања проблема и предмета рада малобројна и да грађа и извори нису били систематизовани у складу са културолошким функцијама, кандидат се у раду у највећој мери ослањао на примарне изворе. Интердисциплинарно-културолошка перспектива на студију проблема и теоријско-методолошка платформа истраживања припадају хуманистичким наукама.

3.4. Применљивост остварених резултата

Применљивост остварених резултата до којих је кандидат дошао приликом израде докторске дисертације може се очекивати најпре у области историографије архитектуре Београда. Истраживање ће служити као основа даљих истраживања модерне

архитектуре у Југославији/Србији у периоду самоуправног социјализма, и то првенствено у разумевању њене културолошке функције у друштву и улоге у потврђивању широког спектра садржаја прокламоване идеолошке платформе. С обзиром на то да је репрезентација модерне архитектуре Београда у југословенској кинематографији сагледана као *модел у производњи значења* модерном архитектуром Београда који функционише на основу знакова организованих у визуелни језик, и што је сагледана као део система репрезентација, односно дискурса, који је у вези са производњом знања о сложенијем друштвеном идентитету кроз визуелни језик, начин репрезентације *знања* модерном архитектуром Београда, и даље, као извор производње друштвеног знања о сложенијем друштвеном идентитету који је повезан са друштвеним праксама и питањима моћи, језичка структура визуелног језика која, посредством моћи, тј. продуктивном мрежом која прожима друштво, заступа одређени систем вредности и формира и дефинише знање и његову динамичку структуру, значај овог истраживања лежи и у отварању теоријских могућности за истраживања модерне архитектуре Београда као отвореног текста у друштвеном и културном пољу.

Применљивост остварених резултата до којих је кандидат дошао приликом израде докторске дисертације може се очекивати и у различитим областима, која се тичу пре свега репрезентације архитектонске и урбанистичке културе у другим дискурсима у ширем друштвеном контексту. Без сваке је сумње да ће ова докторска дисертација служити као основа даљих истраживања модерне архитектуре у периоду од 1945. до 1968. године, и да се значајан допринос остварује и у ширем сагледавању и разумевању градитељског наслеђа анализираних периода и у примени резултата истраживања у валоризацији савременог архитектонског наслеђа. Може се очекивати да резултати истраживања имају примену и одјек међу истраживачима чије су поље интересовања културолошки аспекти архитектуре, и пре свега њено сагледавање са постмодерних теоријских становишта. Комисија сматра да коришћени методолошки оквир, који је примењен у дисертацији, може постати основ за даља истраживања не само односа архитектуре и филма, већ и, премештањем у било који од дискурса који су се архитектуром бавили, релација архитектуре са другим текстовима културе.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Докторска дисертација Татјане С. Карабеговић показује да кандидат поседује способност за самосталан научно-истраживачки рад. То се огледа у чињеници да је кандидат у процесу израде и финализације рада овладао различитим методама научног истраживања и повезивањем знања, метода и теоријских фокуса пре свега из области историје и теорије архитектуре, али и шире теоријско-методолошке платформе за истраживање која припадају хуманистичким наукама. Дисертација указује на способност кандидата да изведе научно релевантну интерпретацију примарних и примену секундарних извора, и тако оствари вредну научну синтезу. Између осталог, способност за самосталан научно-истраживачки рад огледа се и у чињеници да је кандидат успео да самостално издвоји и постави иновативан проблем, циљ и полазне хипотезе истраживања, а да применом адекватне научне методологије и особеног методолошког поступка, у коме се анализа одвија паралелно са синтезом, приступи доказивању постављених хипотеза што је на крају довело до научно релевантних закључака. Комисија сматра да кандидат влада вештинама употребе разних и особених научних метода истраживања у поменутих областима, будући да је интердисциплинарно-културолошка перспектива студије репрезентације модерне архитектуре у југословенској кинематографији која је захтевала особени методолошки поступак, подразумевала и својеврсан аналитичко-синтетички процес који се одвијао

унутар затворених кругова, и састојао од проналажења и одабира изворне историјске грађе, критичке анализе грађе са проблемских становишта, теоријске провере и разумевања њене потенцијалне позиције у системима семиотизација унутар датог контекста. Кандидат је кроз формирану методологију и концептуални оквир истраживања показао особену способност дефинисања и обраде специфичне теме. Комисија сматра да научни рад на докторској дисертацији Татјане С. Карабеговић, јасно показује да је кандидат у потпуности способан за самостални научно-истраживачки рад.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Комисија издваја следеће научне доприносе докторске дисертације Татјане С. Карабеговић:

1. Темелни историјски преглед и научна анализа модерне архитектуре Београда у ширем друштвено-политичко контексту изградње самоуправног социјализма у Југославији од 1945. до 1968. године.
2. Интердисциплинарно-културолошка перспектива научне анализе репрезентације модерне архитектуре Београда у области визуелних уметности и конкретно, у југословенској кинематографији од 1945. до 1968. године.
3. Научна анализа модерне архитектуре Београда са аспекта савремених теоријско-методолошких позиција друштвено-хуманистичких наука.
4. Јасан приказ конструкционистичке позиције хибридне теоријско-методолошке платформе за истраживање модерне архитектуре Београда, са које је утврђено да је модерна архитектура Београда виђена кроз објектив филмске камере отворени текст у друштвеном и културном пољу, и да је градивни елементи идеологије изградње самоуправног социјализма и новог југословенског самоуправног социјалистичког идентитета јер је функционисала кроз историографију, теорију и критику архитектуре, и кроз шире дискурсе не само културе и уметности, већ и најшире друштвене дискурсе, и јер се изван ових система и њихових међусобних, комплексних веза и односа, о значењима самоуправно социјалистичког идентитета који се творе модерном архитектуром која је приказана на југословенском филму и не може говорити.
5. Јасан приказ функционисања југословенске филмске продукције у етатистичком режиму, у коме су механизми самоуправљања кроз финансирање филмова и у „борби мишљења“ о филмовима пре, током производње и након њихових објављивања, служили педантнијој и прецизнијој контроли у производњи филмова, што је определило да се универзална значења модерне архитектуре анализирају као садржај, текст и границе југословенског идентитета који се уређивао кроз архитектуру уписану у нееманциповани дискурс филма.
6. Јасан приказ односа текст о модерној архитектури / архитектонски текст / архитектура (виђена кроз филмску камеру) као текст / други текстови, као кључна места процеса конструкције југословенског идентитета архитектуром која је приказана на југословенском филму.
7. Јасно сагледавање репрезентације модерне архитектуре у југословенској кинематографији кроз парадигматске перспективе, моделе стабилизације система варијабли знања о самоуправном социјализму у одређеном и пре свега филмском

контексту, и то кроз: а) парадигму митологизације прогреса и б) парадигму конструкције модерности.

8. Потврда улоге универзалних значења модерне архитектуре Београда виђене кроз југословенску кинематографију у конструкцији аутентичности самоуправно социјалистичког идентитета.

- Утврђено је да је модерна архитектура Београда репрезентована као конкретни модернизацијски задатак који се реализовао унутар домена реалне пројекције модернизације по источном моделу, а тиме и унутар домена аутентичне модернизације, заступајући знање о дисконтинуитету са предратном модернизацијом, са модернизацијом од 1945. до 1948, и знање о самоуправној социјалистичкој модернизацији као одклону од утопијске пројекције будућности.
- Утврђено је да је модерна архитектура Београда репрезентована као друштвени феномен у елементима законодавства у области становања, путем: државно регулисаних могућности за остварења права на интиман живот у стамбеном простору, заједничких станова, финансирања стамбене изградње и друштвене контроле.
- Утврђено је да је модерна архитектура Београда репрезентована као друштвени феномен у елементима нових друштвених идентитета и друштвених промена, путем: промене породичних модела становања и родних идентитета, нове културе становања, физичке/урбане културе, комерцијализма, миграција и номадизма, трговине, културе и аутономне уметности и рада.
- Утврђено је да је знање о аутентичном искуству појединца као знање о аутентичној модерности заступано у складу са заступањем знања о ширим модернизацијским токовима и то у вези са: правом на "интиман лични део живљења", правом на стан, стамбеном изградњом, еманципацијом жене, новом културом становања, самоуправно социјалистичком урбаном културом, пословањем, комерцијализмом и потрошачком културом, доколицом, мобилношћу, запошљавањем сељаштва у фабрике, еманципацијом радника, индустријализацијом, трговином, културом, администрацијом, новом економском политиком, либерализацијом и оријентацијом на тржишну привреду, повећањем ефикасности организације производње, побољшањем технологије и квалификације радника.

9. Утврђено је да су у оквиру обе парадигме произведена пожељна значења модерне архитектуре Београда која су одговарала пожељној слици југословенства, утемељеној на најширем сету хуманистичких вредности чиме је указано на то да је реч о идентитету који је аутентичан.

10. Утврђено је да су наведене парадигме постојале истовремено, да нису биле наспрамно постављене и да су у потврђивању прокламованих вредности идеолошке платформе обе биле неопходне.

11. Утврђено је истовремено постојање најразличитијих културолошких улога различитих архитектонских текстова који су коришћени у различитим филмским контекстима, и да су се културолошке улоге различитих архитектонских текстова испољавале најпре путем друштвених идентитета, потом путем различитих парадигми, у чему је филмски садржај, и конкретно филмска прича, као сегмент филма, имала једину улогу у механизму. Различите културолошке улоге које су додељене неретко истим архитектонским текстовима, довеле су до идентификација најразличитијих улога модерне архитектуре Београда у производњи идеолошких представа друштвених

идентитета самоуправног социјализма у ширем идеолошком, политичком, друштвеном, уметничком и културном контексту.

12. Коначно, кандидат је остварио укупан и темељан увид у до сада неистражену грађу која се непосредно или посредно односи на модерну архитектуру Београда чиме је дисертација обухватила нова и оригинална сазнања о предмету и проблему истраживања. Тиме је остварен и значајан допринос унапређењу знања у матичној научној области, као и основа за даља истраживања у матичној и њој блиским научним и уметничким областима.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Научни доприноси који су остварени у дисертацији представљају несумљиво унапређење научних знања, јер у поређењу са постојећим стањем у науци, редефинишу и квалитативно ревалоризују досадашња тумачења модерне архитектуре Београда. Дисертација пружа нова сазнања и тумачења која су настала надовезивањем на досадашња научна сазнања о модерној архитектури Београда.

Комисија наглашава да је у дисертацији модерна архитектура посматрана као отворени текст културе, дисциплине и институционализоване праксе у процесима идеолошке репродукције и грађења сложених друштвених идентитета. Основни значај истраживања тиче се и покушаја сагледавања архитектуре као друштвеног феномена, тумачења интердисциплинарно-културолошким приступом и примене комплексне теоријско-методолошке платформе. На тај начин, посматрање архитектуре у наведеном друштвеном контексту остварило се према критеријумима дискурзивне анализе, а не само према критеријумима који су постављени унутар архитектонске праксе, дисциплине, историографије, теорије и критике. Од посебног значаја је чињеница да у стручној и научној јавности Србије модерна архитектура до сада није ближе сагледана и контекстуализована са становишта студија културе. Истраживање је указало на то да конфигурације модерне архитектуре ван њене праксе и дисциплине нису нужно конфронтране уобичајеним поставкама бинарних опозиција на којима је већина њених интерпретативних традиција и заснована, већ да служе остварењу одређених културних улога и да су архитектонски идентитети отворена семиотичка поља, којима једна заједница производи пожељне представе о себи.

Проблем репрезентације модерне архитектуре Београда у југословенској кинематографији до сада је готово неистражена научна тема, чији се значај тиче историографије архитектуре Београда. Чињеницом да је прикупила, систематизовала, и научно прецизно анализирала бројне до сада необјављене изворе кандидат је постигао велики допринос научној области Историја и теорија архитектуре. Предочавањем филмографских јединица, до сада вероватно познате филмске грађе, али непознате као грађе о архитектури, истраживање може допринети увећању постојећег корпуса историографске грађе о архитектури Београда, али и омогућити да се постојећи корпус историографске грађе даље тумачи са жељених, другачијих становишта у односу на предмет истраживања и посматрани контекст.

Коначно, истраживање би могло да има и значај за нова тумачења изградње социјализма у Југославији, у чијој је производњи и трајању, архитектура, која је приказана на југословенском филму, као поље културе којим су структуриране друштвене реалности, имала веома важно место.

4.3. Верификација научних доприноса

Karabegović, Tatjana. "Imaginary city: Representation of Yugoslavism on Jovan Živanović's film *Čudna devojka* (1962)", *Serbian Architectural Journal* (Belgrade: University of Belgrade - Faculty of Architecture), Vol.9, No.3 (2017), 217-238.; ISSN: 1821-3952 (M24)

Karabegović, Tatjana, Vanja Panić. "City metaphor and Yugoslav New wave: representation of Belgrade on Aleksandar Petrović's film *Dani* (1963)", in: Luis Urbano, ed. *Conference Book - INTER[SECTIONS]: A CONFERENCE ON ARCHITECTURE, CITY AND CINEMA*, (Porto: AMDJAC, 2013), 459-475; ISBN: 978-989-98494-3-3 (M33)

Карабеговић, Татјана. „Филмски пејзаж Ташмајдана: архитектонски и/или филмски текст“, у: Васиљевић Томић, Драгана, ур. *Архитектонске интервенције и трансформације – Булевар Краља Александра 001-100* (Београд: Архитектонски факултет Универзитета у Београду, Министарство просвете Републике Србије, 2012), 15-18.; ISBN: 978-86-7924-072-9 (M47)

Vasiljević Tomić, Dragana, Tatjana Karabegović, Mariela Cvetić. *Dostupnost za sve: prostor bez prepreka / Access to All: space without boundaries*. Beograd: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu, British Council, 2010.; ISBN: 978-86-7924-032-3 (M49)

Karabegović, Tatjana, et. al. "Atlas Beograda", u: *Međunarodna Radionica budućnosti 2008-2010 „Naracije i konstrukcije o identitetu/nacionalitetu/povjesti u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji u 20. i 21. stoljeću“*, (Zagreb: Goethe-Institut, 2008), 32-34. (M34)

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу анализе дисертације кандидата Татјане С. Карабеговић, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одобреном темом, те да су структура дисертације, теоријски присуп и оквир, као и примењена научна методологија и сви елементи обраде у потпуности у складу са пријавом на коју је Универзитет у Београду дао сагласност.

Дисертација је задовољила све критеријуме обима, квалитета и научног доприноса. Комисија истиче да дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме и пружа научни допринос ужој научној области *Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа* у теоријском и историографском смислу. Комисија високо оцењује све резултате и научне доприносе дисертације, пре свега недовољно обрађену тему репрезентације модерне архитектуре на филму југословенске продукције, коју је кандидат проблематизовао и научно обрадио примењујући оригинални теоријско методолошки приступ истраживању модерне архитектуре који припада хуманистичким наукама. Комисија посебно истиче пионирски подухват кандидата да да научно свестрано и оригинално тумачење репрезентације модерне архитектуре на филму југословенске продукције од 1945. до 1968. године, која до сада није била предмет научних студија.

Докторска дисертација Татјане С. Карабеговић представља темељан, свеобухватан и систематичан рад о односу архитектуре, идеологије и филма, који је од великог значаја за науку, и који излази изван досадашњих тематских, теоријских и

методолошких оквира посматрања модерне архитектуре Београда. У том смислу, Комисија наглашава могућност примене оригиналних резултата дисертације, што се првенствено односи на евидентирање и тумачење позиције модерне архитектуре Београда као културолошке категорије у сврховито омеђеном хронолошком опсегу.

На основу свега напред наведеног, Комисија предлаже Научно-наставном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација под називом „**Репрезентација модерне архитектуре Београда на филму југословенске продукције од 1945. до 1968. године**” кандидата Татјане С. Карабеговић, дипломираног инжењера архитектуре, прихвати, изложи на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, 21. 02. 2018. год.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Александар Игњатовић, ванредни професор, ментор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Владимир Мако, редовни професор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Невена Даковић, редовни професор
Универзитет уметности у Београду
Факултет драмских уметности

др Олга Манојловић Пинтар, виши научни сарадник
Институт за новију историју Србије

др Дијана Метлић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду, Академија уметности